

ZAŠTO MUZEJ GLAZBE

VIŠNJA ZGAGA

Muzejski dokumentacijski centar,
Zagreb
vzgaga@mdc.hr

U klasičnoj i tradicijskoj glazbenoj produkciji spektar umjetničke kreativnosti je širok. Glazbenom se baštinom, kako nazivamo zbir svih tih sadržaja, bavi mnoštvo stručnjaka različitih znanstvenih, obrazovnih i umjetničkih profila poput muzikologa, muzičara, glazbenih kritičara, profesora, kustosa, kustosa zvuka, multimedijских umjetnika, restauratora glazbala, akustičara i dr.

Praćenje i sudjelovanje u životu glazbe profesionalno je poslanje mnogobrojnih institucija, medijskih kuća, fonoloških arhiva, obrazovnih ustanova, muzeja, instituta, centara i udruga građana.

Također, glazbenim fenomenima i glazbenoj baštini posvećen je i iskreno predan velik broj entuzijasta i hobista različitih zvanja i zanimanja.

Poslužiti će se već vrlo klišeiziranom konstatacijom i reći da je glazba univerzalni jezik, umjetnički jezik koji bez teškoća svi razumiju.

Glazba je svojevrsna *lingua franca*.

Njome se vrlo neposredno izražava emocionalno stanje i raspoloženje, ona odražava elemente zbilje, dio je ljudske svakodnevice te vjeran pratilac raznih društvenih rituala.

Referirajući se na povijesnost glazbe, može se reći da je ona jedna od najstarijih umjetničkih vrsta koju su antički filozofi smatrali „najvišim oblikom ljudske kreacije“.

Prenošena uz pomoć instrumenta – kao svojevrsnoga tehničkog posrednika – glazba se pojavljuje kao prateće umijeće brojnih muza: Terpsihora i Erato sviraju na liri, uz ples i ljubavnu poeziju, a Euterpa svoje emocije i refleksije izražava zvukovima flaute. Sv. Cecilija, zaštitnica glazbe i glazbenika, i sama je izumiteljica božanskog glazbala, orgulja.

MUZEJI / GLAZBA

Ovdje ćemo prvi put povezati svijet muzike (glazbe) i svijet muzeja: kao božice pjeva i pamćenja, znanja i sjećanja, muze su upravo zbog svojega značenja eponim glazbene umjetnosti – muzike. One su, lingvistički gledano, „ugrađene“ i u još jedan univerzalni pojam – u naziv institucije koja pamti i prenosi umijeća i znanja – u muzej. A što je s muzejom muza muzike (glazbe)?

MUZEJI DANAS – NJIHOVA BROJNOST I TIPOLOGIJA

Prema podacima EGMUS-a, europske grupe za muzejsku statistiku čiji je član i Hrvatska, u Europskoj uniji danas djeluje ukupno 20 000 muzeja posvećenih različitim temama, pojavama, vještinama i činjenicama sa svih područja ljudskog stvaralaštva i djelovanja prirode. U svijetu ih je oko 55 000.

Tako velik broj muzejskih institucija zorno ilustrira tzv. drugi muzejski *boom*, započet prije 40-ak godina. On se očituje izgradnjom brojnih muzejskih zgrada za čije su projektiranje i opremanje angažirani najprestižniji svjetski arhitekti i dizajneri. Svjedoci smo brojnih adaptacija zgrada spomeničke baštine koje svoj novi život zahvaljuju upravo funkciji muzeja. Jednako tako, nisu rijetkost ni pretvorbe

širih urbanih kompleksa u muzejske sadržaje.

Brojne nacije koje zbog mnogih razloga u 20. st. nisu imale izgrađenu muzejsku mrežu danas nastoje smanjiti taj civilizacijski deficit i ubrzati gradnju muzeja. Koliko je taj trend globalan i nezaustavljiv, ilustrira podatak da je, primjerice, Kina 1970-ih godina imala samo 300-tinjak muzeja, vrlo skromno opremljenih i izrazito sužene tematike, a danas u Kini djeluje oko 3 000 muzeja, od kojih su mnogi neizmjereno ambiciozni i složeni muzeološki projekti.

I hrvatska je muzejska scena dinamična: 300 muzeja, zbirki i sakralnih zbirki otvoreno je javnosti, što je broj koji nas smješta u sredinu europske ljestvice odnosa muzejske ponude i broja stanovnika. Gradnja novih muzeja posljednjih petnaestak godina (Krapina, Vučedol, Narona, velike adaptacije dvoraca u Iloku i Vukovaru) te sve intenzivnije inicijative za osnivanjem novih muzeja, u čemu prednjače udruge građana i privatni sektor, izraz su pozitivnog ozračja i odnosa prema očuvanju baštine.

Logično je da je i cijeli taj *boom* rezultirao znatnim povećanjem broja muzejskih djelatnika, diversifikacijom muzejskih zanimanja te novim užim specijalizacijama. Osim toga, u sva područja muzejskog rada uvedene su različite informacijske tehnologije, što nije više samo muzejski *boom* nego istinski početak muzejske revolucije koja otvara prostor kreativnoj produkciji i međusektorskoj suradnji u smislu nove percepcije baštine i snažnog širenja znanja pohranjenoga u muzejima. Tako su muzeji na velika vrata ušli i u tzv. kulturnu industriju koju stvara i gradi individualna kreativnost, vještina i talent – obilježja bez kojih nema uspješnih

institucija. Ta nova industrija ima potencijal stvaranja „kulturnog proizvoda“.

Kad kažemo da muzej danas stvara i „kulturne proizvode“, prije svega mislimo na onu njegovu djelatnost koja ne podrazumijeva čuvanje i zaštitu već obradu i prezentacija muzejske građe. Riječ je o raznovrsnim i brojnim muzejskim aktivnostima – izložbama, izdavaštvu, održavanju koncerata i proizvodnji CD-ova, organiziranju recitala, online prikazivanju kolekcija, izradi web stranica i različitih multimedijских sadržaja te o drugim „kulturnim proizvodima“ koji će u vremenu što dolazi biti i važni izvori financiranja muzejske djelatnosti.

U brojnim raspravama i analizama pokušava se dokučiti zašto su muzeji svuda u svijetu popularni; većina stručnjaka smatra da su korijeni toga u porastu obrazovanja stanovništva, u političkome i ideološkom unificiranju svijeta te u pretvaranju kulture u robu koja podliježe zakonima tržišta. Nasuprot tome, snažni i bespoštedni procesi modernizacije društva najčešće udaljuju ljude od njihove prošlosti, što, među ostalim, pojačava opravdan ili neopravdan strah od gubitka identiteta te potiče želju da se taj identitet ponovo artikulira.

S obzirom na te negativne okolnosti, muzeji su prepoznati kao korektivno-adaptivni mehanizmi društva koji imaju misiju obrane našeg identiteta, ali i njegova stalnog jačanja i preoblikovanja.

Muzeji permanentno i kontinuirano šire fokus svoga stručnog interesa i djelovanja; danas muzejski predmet može biti pokretna baština, prirodna baština, ali i nematerijalna, duhovna baština.

Ta se muzejska obitelj danas obogaćuje i relativno novom i rijetkom vrstom muzeja – muzejima glazbe.

Logična misija takvih muzeja bila bi prikupljanje, zaštita, obrada, kontekstualizacija i komunikacija skladateljske i reprodukcijske prakse koja bi svjedočila o glazbenom razvoju društva, stilskim mijenama i društvenom kontekstu.

Glazbenu komponentu u svijetu muzeja danas ponajprije prepoznajemo kao **zbirke glazbenih instrumenata**. Oni malobrojni muzeji glazbe koji danas postoje u svijetu nastali su na osnovi toga zbirnog muzejskog fonda, od Bruxellesa i Pariza do japanskog Hamamatha.

- Od mnoštva ICOM-ovih komiteta posvećenih raznolikim muzejskim sadržajima samo se jedan odnosi na glazbu, i to onaj za muzeje i zbirke glazbenih instrumenata.

- Osnovni cilj tog komiteta, osnovanoga 1960. godine, bio je revidirati ustaljenu percepciju glazbenog instrumenta kao komada namještaja ili dekorativnog predmeta u svijetu muzeja.

- U tome do danas možda baš i nije uspio, no uspio je u onom segmentu bez kojega nema pomaka u percepciji značenja muzejskog instrumenta. Ugledni članovi tog komiteta – stručnjaci muzeolozi i muzikolozi, sastavili su i objavili osnovne priručnike za klasifikaciju glazbenih instrumenata, terminološki rječnik, priručnik za interpretaciju glazbala te preporuke za njihovu zaštitu i restauraciju.

Taj pionirski posao bio je dobra podloga za projekt koji na virtualan način prikazuje digitalne sadržaje o zbirka i instrumentima europskih muzeja.

Musical Instrument Museum Online (MIMO) hvale je vrijedan projekt 11 europskih muzeja glazbe. U razdoblju od 2009. do 211. godine izgrađena je zajednička respektabilna online baza podataka o 58 299 glazbenih instrumenata. Taj

je sadržaj moguće pregledavati i na Europeani.

No digitalizacija i multimedija pritom su samo djelomično odradile svoj posao jer su propustile iskoristiti priliku da primjenom novih tehnologija omoguće virtualnim posjetiteljima da uz muzejski predmet – instrument, poslušaju i njegov zvuk, ton ili melodiju, te tako cjelovito dožive glazbeni instrument. Naime, od velikog broja glazbala u bazi podataka MIMO-a samo je 1344 njih prezentirano i sa zvučnim zapisom.

Želim, dakle, naglasiti da je s muzeološkog stajališta glazbeni instrument cjelovito obrađen tek onda kada se svim ostalim standardiziranim podacima doda i njegov zvučni zapis, što informacijske tehnologije danas omogućuju.

Kada govorimo o glazbenoj baštini, tada ne govorimo samo o instrumentima na kojima se glazba reproducira. Pod tim pojmom razumijevamo ostavštine skladatelja, glazbenih interpretata, notne sveške, notna izdanja, fonoteke, aparate za reprodukciju glazbe, osobne predmete glazbenika, i sl. – sva ta građa sporadično je obrađena i nalazi se u mnogim tipovima muzeja kao što su arheološki, umjetnički, biografski, kompleksni, etnografski, povijesni, tehnički. Taj je materijal vrlo često „raspršen“ i dio je sadržaja različitih muzejskih zbirki koje nisu nužno i glazbene. Stupanj njihove obrađenosti najčešće je na razini tzv. naturalnog popisa. Pritom se nužno nameće problem stručne obrade glazbene baštine, što nas dalje vodi prema činjenici da u muzejima nema stručnoga muzeološkog/muzikološkog osoblja.

Muzeji u Hrvatskoj, prijavili su postojanje 49 zbirki „muzičkog sadržaja“, što čini otprilike 4,5% ukupnog broja mu-

zejskih zbirki u Hrvatskoj. No za pretpostaviti je da se građa koju obuhvaćamo terminom „glazbena baština“ nalazi i u zbirkama drugačijeg naziva.

Znatno je više glazbene građe u ostalim baštinskim i kulturno-obrazovnim institucijama; u crkvenim zbirkama, opernim kućama, pjevačkim društvima i glazbenim školama, što je razvidno iz podataka koje je u svom predavanju iznio akademik Tuksar.

Na ovome skupu imali smo priliku dobiti informacije i o aktualnoj muzeološkoj praksi koja različitim oblicima projekata kao što su glazbene manifestacije, izložbeni projekti, stalni postavi muzeja, memorijali i sl. afirmira muzikologiju – od skladatelja Kelemena, Dobronića, Štolcera Slavenskog, Dore Pejačević i Smareglie i Zajca, izložaba posvećenih Ivi Robiću, Rudolfu Klepaču, Atomskom skloništu i Azri, izložaba gramofona, radioprijamnika i mehaničkih glazbenih automata do memorijala glazbenog para Matz. Imali smo prigodu upoznati i načine na koje se glazba prenosi i popularizira.

Kako vidimo, brojni argumenti govore u prilog tome da je itekako aktualno danas razmotriti mogućnost osnivanja muzeja glazbe u Hrvatskoj.

Rezimirajmo osnovne argumente za to.

- Došlo je vrijeme da duhovna i osjetilna dimenzija postane dominantan muzejski sadržaj.

- Glazba je idealan medij da se upravo to dogodi jer je moguće uspostaviti suodnos između glazbe, zvuka, partiture, interpretatora i instrumenta.

- Digitalizacija i multimedija novi su alati koji omogućuju takav pristup.

- Muzejska publika ima priliku participirati upravo u prezentiranju glazbene

baštine, odnosno aktivnije sudjelovati u prihvaćanju glazbenog sadržaja.

- I, na kraju, nipošto nije manje važna ni činjenica da je muzej jedina baštinska institucija koja u svom djelovanju objedinjuje sve elemente bitne za cjelovit odnos prema baštini. To su prikupljanje, zaštita i restauracija, znanstvena obrada i kontekstualizacija baštine te njezino prezentiranje/komunikacija.

Vratimo muze muzike u muzej!

WHY A MUSEUM OF MUSIC?

The focus of attention of curators, musicologists, musicians, musical instruments conservators and others at the symposium Music at a Museum / Museums of Music is a wide range of topics related to art music and traditional music heritage. Debating these issues presents a professional challenge to diverse institutions, as well as to many enthusiasts. This is the first time that issues concerning collections of musical instruments, legacies of composers, i.e. their work and interpreters, archival inventories of music literature, use of music for museographic purposes, and evaluation of music as a museological topic are dealt with in Croatia in a complex manner. The history of our museum activity has indeed recorded the existence of different musicological contents, works, but unfortunately, there has been no institution (museum) with this mission. There are great possibilities for interpretation and analysis of diverse musicological areas, primarily those related to preservation and communication of documentation resources - sheet music and editions, audio and video recordings, which are kept at heritage institutions, museums, archives, libraries, as well as scientific institutions. Modern information technologies and digital media, which are pregnant with possibilities applicable in all fields, open up space for creative production and intersectoral cooperation. It should be noted that museum and musicological activity have a lot in common nowadays. What is meant here is primarily the way and methodology museum collections of music heritage are evaluated, whi-

ch means that the musicological component has to be taken into consideration. The World List of Protected Intangible Cultural Heritage has been considerably enriched over the past decade through items of Croatian cultural heritage comprising a great deal of music and music topics. This international success has also found a positive echo in Croatia, i.e. the music heritage has significantly gained in popularity in its original setting. An increasing interest in performing music from different historical periods on authentic instruments or their replicas has been observed, and many interpreters have learnt the ropes on

these instruments. The trend towards using historical instruments in performing pieces of modern music is also being followed. Such an atmosphere has also brought musical instruments makers, conservators, and music copyists, i.e. all those whose work has remained unrecognised for a long time, but who have made a great contribution to the establishment of a musical tradition, into the focus of attention. The great and universal theme "music" poses the question why, considering the rich musical heritage, there has not been a real breakthrough in the initiatives to establish a Museum of Music.